

معيار الكلام

از

سلیم تایت

مکاتب رشدیه او قوتیرلیق او وزرہ
انتخاب ایدلشدر

در سعادت

مطبوعہ عثمانیہ

۱۳۰۲

معيار الكلام

اور

{سلیم ثابت} -

مکاتب رشدیہ دہ او قوت دیر لئے اوزرہ
انتخاب ایدلشدر

استانبول

مطبوعہ عثمانیہ — در چنبرلی طاش

۱۳۰۲

﴿ معيار الكلام ﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد لایقه رفع بارگاه جناب کردکار و صلوات فائمه عرض
پیشگاه نبی مختار و تسلیمات رائمه بالجمله اصحاب و ابراره اهدا
و ایشار قلنقدن صکره بسط کفتاره شووجهمه ابتدار اولنورکه
ابتداي ظهور سلطنت عثمانیه دن بو آنه دکین اقطار شرقیه ده
زیانزد او لووب کسب اشتهرار ایدن لسان تركی في الاصل چفتای
و عربی و فارسی لسانلرینك قوت و شیوه سندن مرکب بر لسان
عذب البیاندرکه فصاحت و بلاعت جهتیله مشهور آفاق و مسلم
جهان او لمشدرا نه چاره که لسان مزبورک قواعد موضوعه سی
لایق وجهمه برضابطه حسنہ تحشیه اللہ رق تسهیل و تشهیرینه
رغبت و همت او لمدیغندن تعلیم و تعلی خصوصنده او ته دنبرو
پک چوق زجت و مشقتل چکلمکده او لمدیغی جهتله ابنای
وطنک بر طاقی بتون بتون او قویوب یازمه دن یوز چویوب
جهول و نادانیده قالمده و بر طاقی دخی موقوف عليه ظن او لنان

عربی و فارسی تحصیلنه مدت مدیده طالدقدن صکره لسان
من بوری ینه درستجه او قویوب یازه مدققی کورلمکده
وبغضبلی اسننه اجنبیه تحصیلنه میل ورغبت ایدرک هزار
مشتله کرچه اسننه مذکوره یی تحصیل وتكلم واول لسانلرده
بولنان فنون متنوعه یی تدرس وتعلم ایدکاری مشهود و مسلم
ایسه ده اکثریسی لسان مادر زادلرینی لا یقیله بیلدکارندن فنون
مذکوره نک لسان روشن بیان ترکی یه نقل و ترجمه سیله بروجہ
مطلوب و طنزده نشر و تشهیری قضیه خیر یه سننه عدم موافقیتی
مع التأسف مشاهده قلنقدمه در چونکه برآدم تولد و توطن
ایلدیکی مملکت وتابع و منسوب اولدینی دولت و ملتک
لسانی اوزره قواعد صرفیه و تراکیب نحو یه کوز جله
او کرندکدن صکره هرقنگی لسان تحصیلنه مباشرت ایتش
او لسه بروجہ سهولت الله کتوره جکی درکار ولسان مزبور
اوزره تعلم و تدرس ایلدیکی فنون نافعه یی کندی لسانه نقل
وترجمه یه کسب لیاقت ایده جکی بدیهی و آشکار اولغله اولاً
لسانیزک بر ضابطه حسنه تختنه و ضعیله اصول تحصیلیه سنک تسهیل
و ترویجنه برچاره و طریق ارالنیق اقدم امور دن بولندیغنه بناءً
من غیر حد بویولده صرف نقدینه افکار ایدیله رک اقدبجه
لسان عثمانینک قواعد صرفیه و ضوابط اصلیه سنی شامل برقطعه
صرف و نحو رساله سی ترتیب و ترقیم ایدیکم مثللو بوکراه دخی
 مجرد اخلاف و طنه ناچیرانه برخدمت ایمک نیت خالصه سیله

نسان هر بورگ اصول ترکیبیه و محسنات لفظیه سخن مشتمل بر قطعه رساله تحریر و تنظیم ایدوب اسمنه (معیار الکلام) تسمیه و توسمیم ایلدم الجحق مطالعه سنه رغبت بیوران ار باب کمال مطلع او لدقفری سهو و قصوری دامن عفویله بوشیده و مستور بیورملری رجا و نیاز اولنور (و بالله التوفیق)

﴿توطئه﴾

جناب فیاض و منان نوع بنی آدمه عنایت و احسان بیور دینی
عقل و عرفان دماغ انسانیده مودوع و موضوع بر جوهر
نورانیدر که معقولات و محسوساتی انسان آنکله درک و اذعان
ایتدکدن صکره اکتساب واستحصال ایلدیکی امور معلومه بی
ذهننده بالترتیب مخاطبیه عرض و بیان مراد ایدکده خنجره
حلقومدن چیقان صوت و صدای بعض کیفیت مخصوصه
ایله امساك و ارسال ایده رک تشکیل ایلدیکی حرفلدن بر طاقم
کله ر ترکیب و تنظیم ایدوب لحم پاره لسان ایله انلری تلفظ
وتکلم واسطه سیله مرادی بیان و تفهمیم ایلر ایدی بروجه
مشروح معانی ذهنیه بی ادا و افاده ایدن ذاته متکلم و صورت
افاده سنه کلام دینلور که اصول ترکیب و تأثیف فصول ثلثه
آتبده و وجوه تحسینی دخی آیریجہ برخانمه ده ذکر و بیان
اوله جفندن بورساله اوچ فصل و برخانمه دن عبارت اولوب
* فصل اول تأثیف کلام * فصل ثانی افاده مرام * فصل

ثالث نظم و نثر * خاتمه دخی نحسنات کلامیه یانده
اوله جقدر .

ـ{ فصل اول دریان تأیف کلام }ـ

معلوم اوله که کلام ایکی قسمدر (کلام نفسی) (کلام لفظی)
کلام نفسی متكلمک نفس و ذهننده متصور اولان معانی
مرتبه دن عبارتدر کلام لفظی ذهننده متصور اولان معانی
مرتبه بی قوالب الفاظه افراغه و اصاغه ایده رک متكلمک بسط
و ایراد ایدیکی نطق و عباره یه دینیلور که قواعد صرفیه
و تراکیب نحویه یه توفیقاً بر طاقم جمله و متممات بجهه نک تأیف
و ترکیبندن حاصل اولور جمله دخی فعل ایله فاعل و یا نائب
فاعل و یاخود مبتدا ایله خبردن ترکب ایدوب مخاطبه فائده
تامه افاده ایدن سوزه دیلر که ایکی نوعدر (جمله فعلیه)
(جمله استیمه) جمله فعلیه مطلقاً فعل ایله فاعل و یا نائب
فاعلدن ترکیب اولنان عباره درکه فعلارک آخريشه بر طاقم ضمیر
نسیلر علاوه سیله تحصل ایدوب حکمک تجدد و حدوثه دلالت
ایدر مثال (افندی کلدی . دعوی کورلدی) کجی تکیم مثل
مذکور ایکی جمله بی شامل اولوب جمله اولی ده (کلدی) (لفظی)
فعل (افندی) لفظی فاعل و جمله ثانیه ده كذلك (کورلدی)
لفظی فعل (دعوا) لفظی نائب فاعل او لدقیری جهله جملین
مذکورتین فعل ایله فاعل و نائب فاعلدن ترکب ایتشلر در .

﴿ جمله اسمیه ﴾

جمله اسمیه مبتدا ایله خبردن ترکیب او لanan عباره در که خبرلر ک آخرینه کذلک ضمیر نسبیلر علاوه سیله تحصل ایدوب حکمک دوام واسترارینه دلالت ایدر مثال (افندی عالمدر) سن معلومسین) کبی تشکیم مثال مذکور ایکی جمله بی حاوی اولوب جمله اولاده (افندی) لفظی مبتدا (عالم) لفظی خبر (در) لفظی ضمیر نسبی کذلک جمله ثانیه ده (سن) لفظی مبتدا (معلوم) لفظی خبر (سین) لفظی ضمیر نسبی او لدقیری جهته له جملتین مذکورتین مبتدا ایله خبردن ترکب ایشلدر .

﴿ تنبیه ﴾

فاعل ایله نائب فاعل و مبتدا اسمیلدن یا پائق و یاخود اسم حکمنده او لان ضمائر و مصادر و کنایه لدن بری او لمق هر نقدر قواعد موضوعه دن ایسه ده بعض کره صفتلر دخی مو صوفلری اعتباریله فاعل و نائب فاعل و مبتدا او له بیلور لر مثال (چالیشان او قور) او قویان سویلور . سویلان بختیار در) کبی تشکیم ترکیب مذکور (چالیشان آدم او قور او قویان آدم سویلور سویلان آدم بختیار در) تقدیرنده او لدیغندن مثال مذکورده واقع او لان (چالیشان . او قویان . سویلان) لفظلری صفت او لدقیری حالده فاعل و نائب فاعل و مبتدا او لمشلدر .

کذلک خبر لر دخی دائماً صفت زدن یا پیلق هر نقدر قواعد
 مرعیدن ایسده بعض کره اسمبل و یاخود اسم حکمنده اولان
 ضمایر و مصادر و کنایه‌لر دخی خبر او له بیلورلر مثال (او قویوب
 یاز مق هندر . هنر لک اعلائی او قویوب یاز مقدر) کبی شکیم
 ترکیب مذکورده (هنر) لفظی اسم و (او قویوب یاز مق)
 لفظلری مصدر اولدقیری حالده خبر واقع او لمشلدر بیان
 مذکوردن اکلاشلیدیغی وجهمه بجهله فعلیه‌لرده فعل ایله فاعل
 و نائب فاعل وجهمه اسیمه‌لرده مبتدا ایله خبر کلامک ارکان
 اصلیه‌سندن اولوب اکمال فائدہ ایچون ارکان مذکوره‌یه مفعول
 و صفت و مضاف ایله و حال و تبیز کبی حسب الایجاب دها
 بر طاق معمولات ساره ضم و علاوه قلنورکه انره دخی (متمات
 بجهله) دیرلر فقط متمات مذکوره (نحو ترکی) رساله‌مزده
 بروجھ تفصیل بیان قلنیش اولدیغندن بمقامده ایراد و ذکرندن
 صرف نظر اولندی بوندن صکره معلوم او له که بجهله‌لر نسبت
 جهتیله دخی ایکی نوع اول بجهله اخباریه نوع ثانی
 بجهله انشایه .

﴿ بجهله اخباریه ﴾

صدق و کذبه محتمل او له رق بشیئک و قوع و یاخود عدم
 و قوعنی اخبار و اشعار ایدن بجهله در مثال (افتدی عالمدر
 کاتب دکلدر) کبی شکیم مثال مذکور ایکی بجهله‌یی حاوی

اولوب جله، اولاده علیک و قویی و جله، ثانیه ده کتابک عدم
وقویی اخبار و اشعار قلندریغی و بو اخبارک صدق و کذبه
احتال بولندریغی جهته مذکور جله نرا اخباری قبیلندن اولمش
اولور .

﴿ جمله انسائیه ﴾

صدق و کذبه محتمل اولیه رق برشیئک و قوع و یاخود عدم
وقویی انشا و ایجاده دلالت ایدن جله درکه (طلبی واستفهامی
و تمنی) قدرینه منقسم اولور (انشاء طلبی) برشیئک خارجده
حصولی و یاخود ترکنی امر و طلبه دلالت ایدن جله درکه
امر حاضر و امر غائب صیغه لرندن یا پیلور مثال (وقتک
بیهوده پکمسون تحصیل هزاریله) کبی نتکیم مثال مذکور ایکی
جهله بی حاوی اولوب جله، اولی ده فعلک ترکی و جله، ثانیه ده
حصلوی امر و طلب قلندریغندن مذکور جله لر انشائی طلبی
قبیلندن اولمش اولور (انشاء استفهامی) بر فعلک ذهنده
حصلوی طلب و سؤاله دلالت ایدن جله درکه کرک جله،
فعلیه و کرک جله، اسمیه لردہ ارکان جله و یاخود متممات
جهله دن برینک آخرینه (می) ادات استفهامیه سنک ضم
و علاوه سی و یاخود اولارینه شو (قنگی و کیم و نه و فاچ و نیجه
ونره و قیچان) کله لرندن برینک زیاده سیله حاصل اولور مثال
(حساب او قویور میسین) او قودینک حسا بیمیدر کیمدن او قویور سین)

کبی تکیم عباره مذکوره اوچ جله‌یی شامل او لوب جله‌ه
اولی ده فعال و جله‌ه ثانیه ده اسمک آخرینه (می) اداتی
و جله‌ه ثالثه ده (کیم) لفظی کتوريله رک مذکور جله‌لر انشائی
استفهامی قلمخشدرو .

(انشاء تمنی) بر فعلک حصولنی و یاترکنی تمنی و آرزویه دلالت
ایدن جله‌ه درکه فعل تمنی و فعل التزامی صیغه‌لرندن یا پیلور
مثال (کیمکه کوندوز یاز ملیسین که کاتب او له سین) کبی تکیم
عباره مذکوره ده جله‌ه اولی فعل التزامی و جله‌ه ثانیه فعل
تمنی صیغه‌لرندن ترکب ایدوب تمنی و آرزویه دلالت ایلدکاری
جهته‌ه مذکور جله‌لر انشائی تمنی قبیلیدن او لمش او لور .

﴿ فائدہ ﴾

انشاءی طلبیده ملحوظ و معتبر او لان طلب اکر استعلا و تبیه
طريقیله و قوعبولور ایسه اکا (امر) دینلور تکیم بیو کار
طرفندن کو چکلره ایراد او لنان اوامر کبی و اکر طلب
مذکور تضرع و نیاز طريقیله و قوعبولور ایسه اکا (دعا)
و (رجا) دینلور تکیم کو چکلر طرفندن بیو کاره عرض او لنان
استدعا کبی و اکر طلب منبور اخطار طريقیله و قوعبولور
ایسه اکا (التماس) دینلور تکیم اقراندن اقرانه او لنان
اخطرات کبی .

ایعدی بر متکلم ذهن‌ده متصور او لان معانی مرتبه‌یی کرک

اخباری و کرک انشائی صورتلنندن بریله مخاطبه بیان و تفهمیم
اینک مراد ایندکده یاتقریراً افادهٔ حال و یاخود تحریراً عرض
ماقی البال ایده بیلورکه متکلام مز بورک مقاالته تقریریه سنه
(خطابت) و افادهٔ تحریریه سنه (کتابت) دینلور بو صورتند
بروجه مشروح ایراد اولنان کرک مقاالته تقریریه و کرک افادهٔ
تحریریه نک شامل اولدینگی جمله و متممات جمله‌لری مقتضای
حال و مقامه تو فیقاً ترتیب و تنظیم اینکه سبک و انشا تعییر اولنورکه
اوچ قسمدر . سبک موصول . سبک مفصول . سبک مرکب

﴿ سبک موصول ﴾

مقام افاده‌ده بسط اولنان نطق و عباره‌نک شامل اولدینگی جمله
و متممات جمله‌لری وصل و عطف طریقیله ایراد و اتیان اینکه
دیرلکه جمل مذکوره اخباریت و انشایتیده متهد او لمق و معطوف
ایله معطوف عليه بینلرنده فی الجمله مناسبت بو لنق لازمه دندر
مثال (افندی ایو آته بیز و کوزل یازی بازار) کبی تکیم مثال
مذکورده واقع اولان جمله‌لر ایکیسیده اخباری و فاعل‌لری دخنی
متهد اولدینگندن عبارهٔ مذکوره سبک موصله توفیقاً وصل
و عطف طریقیله ایراد اولنشدر .

﴿ سبک مفصول ﴾

عرض افاده‌ده بسط اولنان نطق و عباره‌نک حاوی اولدینگی

جمله و متممات جمله لری فصل طریقیله ایراد و ایتیان ایمکه دیرلرکه صورت مذکوره ده جمله لر اخباریت و انشاییتده مختلف او لدیغی و متممات جمله بینلرنده اصلاح مناسبت بولنه مدیغی جهته له یکدیکره وصل و عطفه لری جائز اوله هر . مثال (بورساله یی بن یازدم سن او قو) کی نتکم مثال مذکوره جمله اولی اخباری و جمله ثانیه انشائی او لدیغندن عباره مذکوره سبک مخصوصه تو فیقاً فصل طریقیله ایراد او لنشدر .

﴿سبک مرکب﴾

صدد بیانده بسط اولنان نطق و عباره نک مشتمل او لدیغی جمله و متممات جمله دن بعضی لرینی وصل و عطف طریقیله ایراد و بعضی لرینی دخی فصل طریقیله ایتیان ایمکدر مثال (افراد بشر لک یکدیکره نسبتله در کار او لان قدر و مزیتی و بلکه حیوانات سائره دن نوع بشر لک فرق و امتیازی جهتی انجق فضائل علومیه ایله در بو صورتده هر بر آدم اسباب لازمه تخصیلیه یه یا پشوب هیچ او لمز ایسه کندو سنبی ا نوع مشترکه حیوانیه دن تمیز و تفریقه چالشعلیدر) نتکیم مثال مذکوره مندرج او لان فقره لدن بر طاقی وصل و بعضی دخی فصل طریقیله ذکر و ایتیان قلنیش او لدیغندن عباره من بوره سبک مرکب اصولنه تو فیقاً ترتیب وایراد او لنشدر بوندن صکره معلوم اوله که بروجه مشروع تأثیف و ترکیب او لنان نطق و عباره لرده مقتضای

حال و مقامه رعایت اولنق و تنافر کلات و تتابع اضافات و غرابت و تعقید صور تلنندن احتراز قلنق لازمه دندر چونکه عقول بشریه ذکاوت جهتیله متفاوت اولدیغندن مقام افاده ده ایراد اولنان نطق و عباره دائماً مخاطبک درجه ادرآکنه کوره ترتیب و اتیان اولنق ایجاد و اقتضا ایدر یعنی مخاطب ذکی اولدیغی حالده ایجاز و اختصار طریقیله بسط کلام و غبی اولدیغی تقدیر ده اطناب و تطویل صورتیله افاده مرام و متوسط اولدقده مساوات طریقیله مرادینی بیان و افهام ایلک مقتضای حالدندر .

﴿ایجاز﴾

معانی مقصوده دی شامل اولان نطق و عباره نک بعض اجزاسنی ترک ایده رک کلامی اختصار ایمکدر که (مقبول) و (محل) قسملرینه منقسم اولور .

﴿ایجاز مقبول﴾

مخاطبک اکلایه بیله جکی صورتده کلامی اختصار ایمکدر که ارکان جله دن برینک حذف و یاخود متممات جله دن بعضلرینک ترکیله حاصل اولور . مثال
 (افندی برو سه یه کیتدیمی) دینلدکده (او تکیتدی) جوابی
 (افندی برو سه یه کیتدی) تقدیر نده او اوب عباره مذکوره دن

فاعل ایله مفعول ایله حذف و ترک اولنهرق کلام اختصار
قلنش او لدیغندن جواب مذکور ایجاز مقبول طریقیله ایراد
و ایمان قلنشدر .

﴿ایجاز مخل﴾

اجزای کلامدن محل فائده اولان برجزی حذف و ترک ایده رک
مخاطبک اکلایه میه جغی صورتده کلامی اختصار ایمکدرکه
بووجهه ترتیب وايراد اولنان نطق و عباره مراد و مقصودی
تمامیله ادا و افاده ایده مدیکنندن مختلف عدد اولنور . مثال
(بورساله نه دن بحث ایدر) دینلدکده (بورساله بحث ایدر)
جوابی (احوال کلامدن بحث ایدر) تقدیرنده اولوب جواب
مذکوردن محل فائده اولان مفعول عنه ترک اولنهرق کلام
اختصار قلنش او لدیغندن ایجاز مخل قبیلنندن او لمش اولور .

﴿اطناب﴾

معانی مقصودی مشتمل اولان نطق و عباره به بعض اجزا
والفاظ علاوه ایده رک کلامی تطویل ایمکدرکه بودخی مقبول
و ممل قسمیه ينه منقسم اولور .

﴿اطناب مقبول﴾

مخاطبکه ملال و فنور و یرمیه جک صورتده کلامی تطویل

اینکدرکه جلهٔ تأکیدیه و یامعترضه و یاخود عطف تفسیر
وسائرکی بعض متمماتک ضم و علاوه سیله حاصل اولور . مثال
(افندی بروسدن کلدمی) دینلکده (اوت افندی بروسدن
دون کلدی) جوابنده ایضاح ایچون برمفعول فيه زیاده
اولنهرق کلام تطویل قلمش اولدیغندن جواب مذکور اطناب
مقبول طریقیله ایراد و ایمان قلمشدر .

﴿اطناب ممل﴾

مخاطبه ملال و فتورو یره جک صورتده کلامی تطویل ایلکدرکه
بووجهه ترتیب و ایراد اولنان نطق و عباره بلا فائدہ براطاقم
حشویاتی مشتمل اولدیغندن مقبول و معتبر دکلدر . مثال (افندی
بروسدیه کیتدیمی) دینلکده (اوت افندی واپوره راکباً
کلیک طریقیله بروسدیه کیتدی) جوابنده حال و مفعول اليه
کبی براطاقم متممات زیاده اولنهرق بلا فائدہ کلام تطویل
قلمش اولدیغندن جواب مذکور اطناب ممل قبیلنندن اولمش اولور .

﴿تلبیه﴾

مراقب عقول بشریه مختلف اولدیغندن عمومجه بسط و ایراد
اولنان نطق و عباره لرده واقع اولان بعض فقرات مفصله
ظاهرده هر نقدر اطناب و تکرار کبی کورینور ایسه ده بو مثلاً و
عباره لرده اختیار اولنان تفصیلات اطناب ممل قبیلنندن اولمیوب

بلکه مراتب مذکوره یه رعایة سوق و اتیان قلنش برطاق
اضحات مقتضیه دندر .

﴿مساوات﴾

معانی مقصوده یی حاوی اولان نطق و عباره نك ارکان
واجزاسی تمامیله ذکرو ایراد ییکدر . مثال (بورساله ده نه دن
بحث اولنور) دینلد کده (بورساله ده احوال کلامدن بحث
اولنور) جوابی سائلک سؤاله مساوی او له رق ترتیب وايراد
قلنش اولدیغندن جواب مذکور مساوات قبیلنندن اولنور .

﴿تنافر کلمات﴾

نطق و تلفظلری متفسر و مخارج حروفه بربینه متنافر اولان
کلمه لری برجله ده جمع وايراد ییکدر که بمقوله الفاظی شامل
اولان نطق و عباره لسانه ثقلت و یردیکنندن نزد ادباده مقبول
و معتبرد کلدر . مثال (فلان ذاتک قرب قبرنده حرب او لندی تکیم
مثال مذکورده جمع وايراد او لنان قرب و فبرو حرب کلمه لری کبی

﴿تابع اضافات﴾

برطاق مضاف اليه لری متواالیا برجله ده ذکر و جمع ییکدر
مثال (ژروتك حصولنک سبیلرینک باشلو وجهی تجارتدر)
تکیم مثال مذکورده جمع وايراد او لنان مضاف اليه لر کبی .

﴿ غرابت ﴾

معنالی غیر ظاهر اولان بر طاقم الفاظ غریبه‌ی کلامده درج و ایتیان ایلکدرکه بمقوله الفاظی حاوی اولان نطق و عباره‌ر دخنی ادب‌عنده پک مقبول و معتبر دکلدر تکیم زمانزده قول‌للانیلان الفاظ اجنبیه کبی .

﴿ تعقید ﴾

کلامک ارکان واجزاسندن محل فائدہ اولان برجزی مقتضای حال واستعماله مغایر اوله‌رق تقدیم و تأخیر ایلکدرکه بوجهمه ترتیب و تأثیف اولنان نطق و عباره‌ر مراد و مقصودی صورت واضحه‌ده ادا و افاده ایده‌مدیکن‌دن معقد و مختل عد اولنور مثال (قاچ سنه‌در مکتبه دوام ایدیورسکز) دینلدکده (ایدیورز دوام مکتبه اوچ سنه‌در) جوابی مقتضای حال و سؤاله مخالف اوله‌رق ترکیب واپاراد قلمش اولدیغندن جواب مذکور تعقید قیلندن اولمش اولور .

-۰) فصل ثانی در بیان افاده هرام -۰-

معلوم اوله که هرام و مقصودی ادا و افاده‌نک طریقی ایکیدر حقیقت محاز .

= ۱۷ =

﴿حقیقت﴾

متام افاده ده ایراد او لسان نطق و عباره نك شامل او لدیني
 کله رى معنای حقيقيلند استعمال ايداکدر . مثال (هنر و معرفت
 انسانه موجب شرف و عزتدر) کي تکيم مثال مذکورده
 مندرج او لان کله لر معنای حقيقيلند استعمال قلمش او لدیندن
 کلام هزبور حقیقت قبیلندن او لمش او لور .

﴿مجاز﴾

كلات هزبوره يي بعض قرينه لر ايله معنای حقيقيلينه مناسب ديکر
 بر معناده استعمال اينکه ديرلوكه بودخى اوچ نوعدر مجاز مرسل
 کنایه استعاره .

﴿مجاز مرسل﴾

معنای حقيق ايله معنای مجازی بیننده جزئیت و کلیت حالت و محلیت
 عمومیت و خصوصیت سبیلت و مسیبیت علاقه ومناسبتلندن
 برى بولناندر .

﴿امثله﴾

باشك صاغ او لسون	جزئیت کلیت
بودستي آقیور	حالت محلیت
حيوانى حاضر لسونلر	عمومیت خصوصیت
یغمور او تری بتوردی	سبیلت مسیبیت
کي	

نتکیم مثال اولده ذکر جزء اراده کل طریقیله (باش) لفظی وجود معناسبنده استعمال و مثال ثانیده ذکر محل اراده حال طریقیله (دستی) لفظی صو و مثال ثالثده ذکر عام اراده خاص طریقیله (حیوان) لفظی آت و مثال رابعده ذکر سبب اراده مسبب طریقیله (یغمور) لفظی خالق معنارنده استعمال قلمش اولدیغندن امثاله مذکوره مجاز مرسل قبیلندن اولمش اولور .

﴿ کنایه ﴾

معنای حقیق ایله معنای مجازی بیننده لازمیت و ملزمیت علاقه‌سی بولنادر مثال (فلان ذاتک خانه‌سی آچیقدر) کبی نتکیم مثال مذکورده ذکر ملزم اراده لازم طریقیله (خانه‌سی آچیق) کله‌لری مهمنواز مقامنده استعمال قلمش اولدیغندن کلام منبور کنایه قبیلندن اولمش اولور .

﴿ استعاره ﴾

معنای حقیق ایله معنای مجازی بیننده مشابهت علاقه‌سی بولنادرکه بودنی ایکی قسمه منقسم اولور استعاره مصرحه استعاره مکنیه .

﴿ فائده ﴾

یان مذکوردن اکلاشدیغی و جمهله استعاره‌لرده دادما مشابهت

علاقه‌سی ملحوظ و معتبر اول دیگرندن بمقامه تشبیه متعلق بعض ایضاحت ویرملک مناسب کورلدی شویله که مشابهت ایکی ذاتک بر و صفه اشتراك و اتفاق ایتلریدرکه او ذاتلردن برینه مشبه دیگرینه مشبه به و مشترک اولدقلری و صفه دخی وجه شبه دینلوب بونلرک بجهوعنه بردن ارکان تشبیه تعییر اولنور بوصورته تشبیه مشتل او لان عباره‌لرده دائماً برمشبه ایله برمشبه به و برده وجه شبه ایله برادات تشبیه بولنق لازمه‌دندر . مثال (افندي "خاوتده حاتم کبیدر) نسکیم مثال مذکورده (افندي) لفظی مشبه و ("خاوت) لفظی وجه شبه و (حاتم) لفظی مشبه به و (کنی) لفظی ادات تشبیه واقع او لشلدر فقط لسان عثمانیه اکثريا وجه شبه ترک وبعضاً دخی مبالغه ایچون وجه شبه ایله ادات تشبیه ایکیسی بردن حذف و ترک او لنه بیلور . مثال (افندي حاتم کبیدرسن حاتمین) نسکیم جله اوی ده یالکز وجه شبه حذف و جله ثانیه ده وجه شبه ایله ادات تشبیه ایکیسی بردن حذف و ترک او لمشدرکه بوصورته تشبیه بلیغ اطلاق ایدرلر .

﴿ استعارهٔ مصرحه ﴾

ارکان تشبیه‌دن وجه شبه ایله ادات تشبیه و مشبه لفظلرینی حذف و ترک ایدوب کلامده یالکز مشبه به لفظی ذکر و ایراد

اینکدر . مثال (کوزل سلاح قوللانور بوارسلان کوردم)
 کبی تکیم مثال مذکور (کوزل سلاح قوللانور اسلام کبی
 شجاعتلی بر بهادر کوردم) تقدیرنده اولوب وجه شبه ایله
 ادات تشییه و مشبه لفظلری بالحذف ارکان تشییه‌دن یالکز
 مشبه به اولان (ارسلان) لفظی ذکر و ایتیان اولنه رق بهادر
 معناسنده استعمال قلنخش اولدیغندن کلام من بور استعاره
 مصرحه قبیلندن اولمش اولور .

﴿ استعاره مکنیه ﴾

ارکان تشییه‌دن وجه شبه ایله ادات تشییه و مشبه به لفظلرینی
 حذف و ترک ایدوب کلامده یالکز مشبه لفظنی ذکر و ایراد
 اینکدر . مثال (اقبال فلان ذاته یوز کوستردی) کبی تکیم
 عباره مذکوره (ایراث مسروتده محبوبه کبی اولان اقبال
 فلان ذاته یوز کوستردی) تقدیرنده اولوب وجه شبه ایله
 ادات تشییه و مشبه به لفظلری بالحذف ارکان تشییه‌دن یالکز
 مشبه اولان (اقبال) لفظی ذکر و ایتیان اولنه رق محبوبه
 معناسنده استعمال قلنخش اولدیغندن کلام من بور استعاره
 مکنیه قبیلندن اولمش اولور .

ـ ـ ـ فصل ثالث دریان نظم و نثر ـ ـ ـ

بوندن صکره معلوم اوله که کلام لفظی یامنشور و یاخود موزون

اولور کلام منشور کندو سنده وزن و قافیه معتبر او لمیان کلامه
دیرلرکه منشور عاری ۰ منشور مسجع ۰ قسملرینه منقسدر ۰

﴿ منشور عاری ﴾

مشتل اولدیغى جله و فقره لر بىنىشىدە سبجعه رعايت او لنیان
نطق و عبارەدر ۰ مثال (نوع بىنی آدمە عنایت و احسان
بیور يلان نعم المھیدن جوھر عقل بر نعمت جلیله درکه نزد
عقلاده اکا بىها تقدیر او لنەمن اشتە بولىله بر کوھر كرابىھايى
تحصىل کلامات ايسانىه او غرىيىه صرف ايمىوبىدە بىطاق عېيات
ولەھويات يولنه خرج ايدىنلرە تأسف او لنور) تكىم شو
عبارەنك حاوى اولدیغى جله و فقره لر بىنىشىدە سبجعه رعايت
قلشدىغىندىن عبارە مذكوريه منشور عارى تېيىندىن او لمىش
اولور ۰

﴿ منشور مسجع ﴾

شامل اولدیغى جله و فقره لر ميانىشىدە سبجعه رعايت او لنان نطق
و عبارەدر ۰ مثال (معلوم ار باب علوم و بجزوم اصحاب فھوم
بیور لدیغى و جمله حضور و سعادت حال و سرور و فراغت
بال ايله بر آدمك دلسىرنوال اقبالى او لمىي انجق تحصىل علم
و ئاله متوقف ايدو كى وارستە قىد اسکالدر)
تكىم شو عبارەنك شامل اولدیغى جلة و فقره لر بىنىشىدە سبجعه

رعایت قلنیش او لدیغندن عباره مذکوره منشور مسجح قبیلندن
او لمش او لور .

﴿ سجع ﴾

ایکی و یاخود فقرات کشیره نک آخر لرنده بولنان حرف لرک اتحادی
و حرکات و سکناتده اتفاقنه دینلور که مرصع . متوازی . مطرف
قسملرینه هنرنسیم او لور .

﴿ سجع مرصع ﴾

فقره اوی نک حاوی او لدیغی کله لردن هر بری فقره متعاقبه ده
مقابلی بولنان لفظ لر ایله وزن و سجعده توافق ایلکدر تکیم
مثال مذکورده معلوم ارباب علوم و مجروم اصحاب فهوم
فقره لر ایله حضور و سعادت حال و سرور و فراغت بال فقره لرنده
واقع او لان لفظ لر کبی .

﴿ سجع متوازی ﴾

فقره اوی نک یالکز لفظ اخیری فقره متعاقبه نک لفظ اخیری
ایله وزن و سجعده توافق ایلکدر تکیم مثال سابقده دلسیرنوال
اقبال فقره سیله وارسته قیدا شکال فقره سنده واقع او لان اقبال
واشکال لفظ لر کبی .

﴿ سجع مطرف ﴾

فقره اوی نک لفظ اخیری فقره متعاقبه نک لفظ اخیری ایله یالکز

سجعده توافق ایتکدر . مثال (مشهود باصره اهل بصیرت او لدیغی و جهله برآدمک سعادت حال و آسایش واستراحت انجق تحصیل هنر و معرفت ایله حاصل او له جغی وارسته قید بجتندر) نکیم عباره مذکورده واقع او لان بصیرت واستراحت و معرفت و بحث لفظلری کبی .

﴿کلام موزون﴾

کندو سنده وزن و قافیه معتر او لان نطق و عباره در که اکا
نظم و شعر دخی دیر لو .

— { بیت } ۵ —

آتلسه چون قضادن تیر تقدیر
سپر اولمز اکا هیچ رأی و تدبیر

نکیم بیت مذکورده وزن قافیه رهایت قلنمش او لدیغندن
کلام موزون قبیلندن اولمش اولور .

﴿قافیه﴾

ابیات و اشعار ک آخر لونده تکری لازمکلان حروف اخیره نک

حرکات و سکناتده اتحاد و اتفاقنه دینلور که ایکی نوعدر . قافیه
 مجرده . قافیه مركبه .

﴿ قافیه مجرده ﴾

يالکز بحرف او زرینه بنا قلنان قافیه در که لسان شعراده اول
 حرفه روی دیرلر .

— { بیت } —

اغیارسز اول یار اول همن خار ایله در کل
 کل یاغنی ایلار سورینور چاتلسه بلبل

شکیم بیت مذکورده واقع اولان کل و بلبل لفظلر ینک لاملری کجی

﴿ قافیه مركبه ﴾

حرف رویدن بشقمه ماقبلنده بولنان دیکر حرفه دخنی رهایت
 اولنان قافیه در که . مردفه . مؤسسه . مقیده . قسمیلرینه منقسم
 اولور .

﴿ قافیه مردفه ﴾

حروف روینک ماقبلنده حروف املادن یعنی (وای) حرفه ندن
 بری بولنان قافیه در که اول حرفه دخنی فعل وزنی او زره
 ردد تعبیر اولنور .

﴿رُدْف وَاوِي﴾

— ۱۰ بیت —

ماقل ایسک دیمه فرهاد ایله مجنونه دلی
ایلسک خلقه نظر هر بری برکونه دلی

﴿رُدْف الْفَي﴾

— ۱۰ بیت —

صال کشتی امورینی بحر قدره آق
آج بادیان همتی یان کنده سیره باق

﴿رُدْف يَائِي﴾

— ۱۰ بیت —

اوله بر لقمه ایچون اهل شکم جیم کی
مجلس دهرده لب بسته پکین میم کی

شکیم بیت او لدقده واقع اولان (مجنونه و کونه) لفظلرینک
نو نلری روی وا ولری ردف او لو ب بیت ثانیده واقع (آق
باق) لفظلرینک قافلری روی الفری ردف کذلک بیت ثالثده

(جیم و میم) لفظلرینک میلری روی یالری ردف او لدیغندن
ایات مذکوره قافیهٔ مرکبۀ مردفه اوزرینه بنا قلمیشدر .

﴿ قافیهٔ مؤسسه ﴾

روی ایله ردف میاننه دیکر بر حرف حلول ایتش اولان
قافیه‌درکه اول حرفه دخنی فعیل وزنی اوزره دخیل تعبیر
اولنور فقط حرف مذکورلک جنس و نوعنده اتحاد معتبر اولمیوب
بالکن حركات و سکناتده اتفاقی لازمه‌دندر .

﴿ بیت ۵ ﴾

بودار محنتی ظن ایته جای امن و راحتدر
صفاسی غم‌سروری باعث‌رنج و مرارتدر

نتکیم بیت مذکورده واقع اولان راحت و مرارت لفظلرینک
تالری روی الفلری ردف و بونلرلک میاننده بولنان حرف‌لر دخیل
او لدیغندن بیت مذکور قافیهٔ مرکبۀ مؤسسه اوزرینه بنا قلمیشدر .

﴿ قافیهٔ مقیده ﴾

حروف روینک ما قبلنده ردف حرف‌لرینک غیری دیکر بر حرف
بولنان قافیه‌درکه اول حرفه دخنی قید تعبیر اولنور .

{ بیت } ۰

خلق کین ایله وارایسه مرورت سنده
سنه ذم ایلینی مدخله قیل شرمند

شکیم بیت مذکورده واقع اولان سنده و شرمند لفظلرینک
نوونلری کبی .

(تنبیه)

ایات و اشعارک آخرلرند بعض کره حرف رویدن صکره
برطاقم کله لو تکرار ایدر که انله دخی فعیل وزنی او زره ردیف
تعبر او لنور .

{ بیت } ۰

لطف ایتمده جهال ولیمانه زمانه
ترجمیح ایدر ارذالی کریمانه زمانه

شکیم بیت مذکورده واقع اولان زمانه لفظی کبی و بعضی
دخی برطاقم ادوات تکرار ایدر که انله دخی وصل و شایکان
اطلاق او لنور .

{ بیت } ۰

فکر ایتمده در هیئتی بیت خدانک

بیهوده دکل دتره دیکی قبله نمانک

شکیم بیت مذکورده واقع او لان ادات اضافت کی .

﴿ قائدہ ﴾

کلام منثورک حاوی او لدیغی جمله لره فقره دینلديکی مثلاو کلام
موزنک شامل او لدیغی جمله لره دخی مصراع دینلوب
ایکی مصراعک بمحو عنہ بیت تعبیر او لنور که ایکی قسمدر
بیت خصی . بیت مفرد .

﴿ بیت خصی ﴾

مصراعلری بیننده قافیه بولنیان نظم و شعره اطلاق او لنور .

﴿ بیت ۵ ﴾

که بلندی پست ایدر کاهی ایدر پستی بلند
متضای کردش دولاب عالم بویله در

شکیم بیت مذکورک مصراعلری بیننده قافیه بولنديغندن
خصی قیلنندن او لور .

﴿ بیت مفرد ﴾

مصراعلری بیننده قافیه رعایت او لنان نظم و شعره دینلوب

— { بیت } —

ندر سودی بو بازار فناده جلب اموالك
غنا و يرمن متعارى دوش دلالك

نتکیم بیت مذکور که مصراعلی بیننده قافیه بولندیغندن مفرد
قبیلنندن او لمش اولور ایدی بر بیت مفرده وزنلری متحدد دیگر
قافیه ده برو ياخود بر طاقم ابیات مفرده علاوه قلنان شعره
مشنوی تعبیر او لنور .

— { مشنوی } —

محکم دکل بو قصر سپهرلک عمارتی
بیلم بو کهنه خانه ده کیم ایده راحنی
بو قحبه زنه وارمی براز بر مراد اوله
غدار بی و فایه ندن اعتماد اوله

نتکیم مذکور بیتلر مفرد قبیلنندن او لووب وزنده متحدد و قافیه ده
مخالف او لدقلى جهته شعر من بور مشنوی قبیلنندن او لمش
اولور كذلك بر بیت مفرده وزن و قافیه ده متحدد يالکز بر بیت
خصی علاوه قلنان شعره رباعی تسمیه او لنور که بو کا ترانه
دخی دیرلر .

{ رباعی } ۵

شب محاوا لو ب همیشه که نجم سحر طوغر
انجام انهزامده مهر ظفر طوغر

آبستن صفا و کدر در لیال هب
کون طوغمه دن مستیمه شبدن نل طوغر

شکیم بیت اول مفرد و بیت ثانی خصی اولوب وزن و قافیه لری
متحد او لدیغندن شعر مذکور ربانی قبیلنندن اولمش اولور
کذلک بر بیت خصی یه وزن و قافیه لری متحد برویا ایکی و یاخود
اوچ بیت خصی علاوه قلننان شعره دخنی قطعه تسمیه اولنور.

{ قطعه } ۵

والد و والدہ و دایه سی طفل هنر ک
اعتبار و کرم و همت و احسان تمام

آه کیم ایتدی فلک بونلری بردن معدوم
قالدی ذلتندن او بیچاره یتیم نا کام

شکیم مذکور بیتلر خصی اولوب وزن و قافیه لری متحد
او لدیغندن شعر منبور قطعه قبیلنندن اولمش اولور.
او صاف خوبانی شامل اوله رق بر بیت مفرد وزن و قافیه لری

متحد درت بیت خصی دن اون بیت خصی یه قدر علاوه
قلنان شعره دخی غزل دینلوب اون بیتدن زیاده اولنله
قصیده دیرلکه برذاتک و یاخود برشیئک مدح و ستایشی مشتمل
اولور .

— { غزل } —

ندر اول سیم بدن سیب ذقن اول کلم
جوهر لا یتجزا می دیسم یاخود فم
یانه اول ماہ جبین او زره دوابروی هلال
شمس خاورهله رخسار ینه نسبت شبمن
لب حراسنه همنک اوله من لعل ین
زیب دندانه در عدن اولور می بهم
چشم جادو سنه دلبسته در آهوی ختن
حال هندو سنت افکنده سیدر روم و بجم
مشکه تشییه خطادر شکن طره سنی
قیریلور خاطری بر دسته سنبله دیسم
قدرموزونی کر عربی عار کورسنه
بوکولور دی بلى رشکیله اولوب قامتی خم
بویله می ایلر ایدی و صف دلارایی (سلیم)
نیله یم فرط کدور تله شکست اولدی قلم
نتکیم بیت اول مفرد دیگر لری خصی اولوب وزن و قافیه لری

متحدد او لدیغندن نظم مذکور غزل قبیلندن او لمش اولور
بوندزه سکره معلوم او له که کلام موزونی تقدير و توزین ایتك
ایچون شعرا اون طقوز بحر و میران وضع ایتشلدرکه بروجه
آتی بیان او نور .

هزج . رجز . رمل . کامل . وافر . متعارب .
متدارک . طویل . مدید . بسیط . منسرح . مقتضب .
مضارع . مجتث . سریع . خفیف . قریب . جدید .
مشاکل . بحرلیدرکه بحور مذکوره (فاعلن فاعلن فاعلاتن
مستفعلن مقاعیلن متافاعلن مقاعلتن مفعولاتن) شوسکز اجزا
وارکاندن برینک تکری و یاخود بربیله ترکیبندن تحصل
ایدوب اجزای مذکوره دخی سبب . وتد . فاصله دن ترکب
ایدرلر اصطلاح شعراده سبب ایکی قسمدر . سبب خفیف .
سبب ثقيل . سبب خفیف بر حرف متحرک ایله برساکنه دینلور
(بن و سن) کبی . سبب ثقيل . متواالیا ایکی حرف متحرکه
دینلور (بزه سزه) کبی وتد دخی ایکی نوعدر وتد مفروق .
وتد مجموع . وتد مجموع متواالیا ایکی متحرک ایله بینلرند
دینلور (بنم سنک) کبی وتد مفروق ایکی متحرک ایله بینلرند
برساکنه دینلور (بنده سنده) کبی فاصله دخی ایکی نوعدر
فاصله صغیری فاصله کبیری (فاصله صغیری) متواالیا اوچ
متحرک ایله برساکنه دینلور (پدرم سورم) کبی (فاصله
کبیری) متواالیا درت متحرک ایله برساکنه دینلور (هنرمنز

شرفز کبی) بوصورتده ارکان مذکوره دن (فعولن) جزئی
 برو تد مجموع ایله بر سبب خفیفدن ترکب ایدوب (فاعلن)
 جزئی بر سبب خفیف ایله بر و تد مجموع دن (فاعلاتن) جزئی
 ایکی سبب خفیف ایله بینلرنده برو تد مجموع دن مرکب اولور که
 دیکر اجزا و ارکانک کیفیت ترکبلری بونلره قیاس اولنه ایندی
 برو جه مشروح اجزای مذکوره دن ترکب ایدن اون طقوز
 بحرک وزنلری کوزجله بلنوب سهولته ضبط او نمی اوزره
 جدول آتی وضع و ترسیم قلندرق بحور مذکوره نک او زان
 و اسامیسی درج و ترقیم اولندی که بونلردن طویل . بسیط .
 کامل . وافر . بحر لری اشعار عربه و جدید . قریب .
 مشاکل . بحر لری اشعار عجمه مخصوص اولوب باقیلری
 مشترک استعمال اولنورلر

﴿ جدول اوزان ﴾

نافي	(مصراع اول)				اسمي بحور
كذا	مفاعيلن	مفاعيلن	مفاعيلن	مفاعيلن	هزح
..	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	رجز
..	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	رمل
..	متفاعلن	متفاعلن	متفاعلن	متفاعلن	كامل
..	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	متقارب
..	فاعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن	متدارك
..	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	وافر
..	مفاعيلن	مفعولن	مفاعيلن	مفعولن	طويل
..	فاعلن	فاعلاتن	فاعلن	فاعلاتن	مديد
..	فاعلن	مستفعلن	فاعلن	مستفعلن	بسيط
..	مفولات	مفولات	مفولات	مفولات	منسرح
..	مستفعلن	مفولات	مستفعلن	مفولات	مقتضب
..	مفاعيلن	فاعلاتن	مفاعيلن	فاعلاتن	مضارع
..	مستفعلن	فاعلاتن	مستفعلن	فاعلاتن	مجتث
..	مستفعلن	دفولات	مستفعلن	دفولات	سريع
..	فاعلاتن	مستفعلن	فاعلاتن	فاعلاتن	خفيف
..	مفاعيلن	فاعلاتن	مفاعيلن	فاعلاتن	قريب
..	مستفعلن	فاعلاتن	مستفعلن	فاعلاتن	جديد
..	مفاعيلن	مفاعيلن	مفاعيلن	مفاعيلن	مشاكل

جدول مذکورده مندرج او لان اجزا وارکان اشبو او ن طقوز
بحرك او زان سالمه سی او لو ب بونله بعض علت و ز حاف
عارض او له رق بر طاقم وزنلر دها تشكیل اي در که عروض
رساله سنه پیان و تفصیل قلنخش او لدقن دن بومقامده او زان
مذکوره نک ایراد و ذکر ندن صرف نظر او لنوب يالکز ز حافل رک
پیانی مناسب کورلدی .

اساميء ز خافتات

قبض	ارکان اصلیه دن بشنجی ساکنی حذف ای تکدر مفاعیلن جزئدن فاعلعن کبی .
کف	ید بنجی ساکنی حذف ای تکدر دیرلر فاعلاتن جزئدن فاعلات کبی .
خرم	و تد مجھو عک متھر کنی حذف ای تکدر مفاعیلن جزئدن مفعولن کبی .
خرب	کف و خرم ز حافل رینک اجتماعیدر مفاعیلن جزئدن مفهول کبی .
حذف	آخر ده کی سبب خفیفی حذف ای تکدر فاعلاتن جزئدن فاعلعن کبی .
قصر	سبب خفیفک ساکنی حذف و متھر کنی ساکن قیلقدر فعولن جزئدن فهول کبی .

اسمه ا	زخات
هتم	حذف و قصر ز حافلر ينك اجتماعي در مفاعيلن اصلندن فعول کبي .
جب	آخرده کي ايکي سبب خفيق حذف اينکدر مفاعيلن جزئدن فعل کبي .
زلل	هتم و خرم علترينك اجتماعي در مفاعيلن اصلندن فاع کبي .
نحر	و تد مفروق ايله بر سبب خفيق اسقاط اينکدر مفعولات جزئدن فع کبي .
شتر	قبض و خرم ز حافلر ينك اجتماعي در مفاعيلن جزئدن فاعلن کبي .
خبن	ايکنچي ساكن اسقاط اينکدر فاعلاتن جزئدن فعلاتن کبي .
رفع	اولدہ کي سبب خفيق اسقاط اينکدر فاعلاتن جزئدن فعولن کبي .
شكل	خبن و کف ز حافلر ينك اجتماعي در فاعلاتن جزئدن فعلات کبي .
حد	ارکان اصليه دن و تد مجموعی اسقاط اينکدر مفاعيلن اصلندن فھلن کبي .
پر	بر سبب خفيق ايله برو تد مجموعی حذف اينکدر فاعلاتن اصلندن فع کبي .

ربيع	حدو خبن ز حافلینک اجتماعیدر فاعلاتن جزئدن فعل کبی .
طی	در دنبجی ساکنی حذف ایمکدر مستفعلن جزئدن مستفعلن کبی .
خلع	خبن و خرم ز حافلینک اجتماعیدر مستفعلن جزئدن فیولن کبی .
خبر	خبن و طی ز حافلینک اجتماعیدر مفعولات جزئدن فعلات کبی .
وقف	یدنبجی متخرکی اسکان ایمکدر مفعولاتن جزئدن مفهولات کبی .
کسف	یدنبجی متخرکی اسقاط ایمکدر مفعولات جزئدن مفهولن کبی .
صلم	وتد مفروقی اسقاط ایمکدر مفعولات جزئدن فعلن کبی .
اضمار	فاصله، صفر انک ایکنبنجی متخرکنی اسکان ایمکدر متفعالن اصلنندن مستفعلن کبی .
عقل	فاصله، صغرانک ایکنبنجی متخرکنی اسقاط ایمکدر مفأعلتن جزئدن مفأعلن کبی .
تسایغ	آخرده کی سبب خفیف اوزرینه برساکن زیاده ایمکدر فاعلاتان کبی .

اسامی	زخاقات
اذاله	آخرده کی و تدبیحه اوزرینه بر ساکن زیاده ایتکدر مستفعلان کی .
ترفیل	آخرده کی و تدبیحه اوزرینه بر سبب خفیف زیاده ایتکدر مستفعلاتن کی .
جز	مصارعه آخر لرندن بر جزئی حذف و اسقاط ایتلکدر .
شطر	مصارعه آخر لرندن ایدکشیر جزئی حذف و اسقاط ایتکدر .

یوقاروده ذکر و بیان اولندیغی و جهله بر بیت ایکی مصارعه دن عبارت اوله رق مصراع او لک جزء اولنه صدر بیت و جزء آخرینه عروض تسمیه قلنوب مصراع تانینک جزء اولنه ابتدای بیت و جزء آخرینه ضرب و بونلرک میاننده بولنان جزره حشو دینلور که اکر صدر و ابتداو حشو لورده زخاقات مذکوره دن بر علت بولنز ایسه اول بیت سالم و بولندیغی صورته مناحف تعبیر اولنور که بیت مذکور هر قنگی بحردن ایسه اول بحر ک اجزائنه حرکات و سکناته توافق ایتک لازمه دندر فقط نوع حرکت ده موافقت ایدوب شخص حرکت ده مطابقت ملائم دکلدر ایدی بر نظمک مشتمل اولندیغی الفاظی تجزه ایده رک موافقت

ایلديکي بحرك اجزاسنه تطبيق اينکه لسان شعراده تقطيع
دينلورکه اصول و کيفيتی بيت آيده کو سترلشد.

— بـیـت —

جـسـارـتـمـيـ اـيـدـرـدـمـ بـوـيـلـهـ دـسـتـاـوـيـ زـنـاـچـيرـهـ
اـكـرـکـوـشـ اـيـسـيـدـمـ قـصـهـ مـوـرـ وـسـلـيـانـيـ

نتکيم بيت مذکور بحر هزج سالمدن او ملغله بحر مذکورک
اجزاسي سکز کره مفاعيلن چژئدن عبارت او لدیغندن
اشبو بیتك دخی سکز کره مفاعيلن جزئه تطبيق
و تحژئه سی لازمکلورکه صورت تطبيق بوجهله در (جـسـارـتـمـيـ)
مفاعيلن (ايـدـرـدـمـ بـوـيـ) مفاعيلن (لهـدـسـتـاـوـيـ) مفاعيلن (زنـاـچـيرـهـ)
مفاعيلن (اـكـرـکـوـشـ اـيـتـ) مفاعيلن (مـسـيـدـمـ قـصـ) مفاعيلن
(صـهـ مـوـرـوـ) مفاعيلن (سلـيـانـيـ) مفاعيلن .

﴿ تـلـيـهـ ﴾

بروجه مشروح برنظمک صورت تقطيعنده او نظمک مشتمل
او لدیغی کلهـلـدـنـ انـجـقـ حـرـوـفـ مـلـفـوـظـهـ مـحـسـوبـ وـعـبـرـ اوـلـوـبـ
حـرـوـفـ غـيـرـ مـلـفـوـظـهـ يـالـكـزـ مـصـرـاعـلـكـ آخـرـلـنـهـ مـحـسـوبـ
وـأـوـرـطـهـلـنـهـ تـقـطـيـعـنـدـنـ سـاقـطـ اوـلـورـ نـتـکـيمـ بـيـتـ مـذـکـورـکـ
مـصـرـاعـ اوـلـنـهـ وـاقـعـ اوـلـانـهـایـ رـسـیـهـلـکـ اـسـقـاطـ وـائـبـاتـ کـبـیـ

کذلک میان بیتده واقع اولان حروف املا ایله الفاظک او لنده
بولنان همزه‌لر بعض کره تقطیع‌دун ساقط وبعضاً دخنی محسوب
اولورلر نتکیم بیت مذکورلک مصراع ثانیسنده واقع اولان
همزه‌نک استقاطی کبی .

﴿ خاتمه دریان محسنات کلامیه ﴾

محسنات کلامیه ایکی نوعدر . لفظیه . معنویه . محسنات
لفظیه تعبیرات والفاظیه مقبول و معتبر اولان بر طاقم صنایع
بدیعیه‌دن عبار تدرکه لسان ترکیده مشهور و متعارف اولنلر
بروجه آتی ذکر و بیان اولنور . جناس . اقتباس .
تضمین . تلمیح عقد و حل سجع .

﴿ صنعت جناس ﴾

لفظاً بر برینه مشابه و مجانس و معناً مغایر اولان لفظلری
بر ققره‌ده ذکر و جمع ایمکه دنیلورکه جناس تمام جناس ناقص
جناس منحرف جناس لاحق جناس قلبی قسملرینه منقسم اولور

﴿ جناس تمام ﴾

عدد و جنس و ترتیب حروف و حرکات و سکناتده متفق اولوب
معنالری مختلف اولان لفظلرک بر ققره‌ده جمعنه دیرلر .

— ۵ —

جاھله جاھله رفعت می کلور عالمده
علم افراز معارفدر اولان صاحب تو غ

شکیم بیت مذکورده واقع اولان (جاھله) لفظلرینک ذکر
و جمعی کبی .

﴿ جناس ناقص ﴾

جنس و ترتیب حروف و حرکات و سکناتده متفق او لو ب یالکز
بر حرف زیاده سیله عدد حروفده تحالف ایدن لفظلرک جعنہ
دینلورکه اول حرف زائد بعض کره اولده واقع او لو ر
کاتب مکاتب کبی وبعضا دخی اور طهده او لو ر (جدل جدول)
لفظلری کبی وبعضا دفعه دخی آخرده واقع او لو ر (عشق
عشقر) لفظلری کبی .

﴿ جناس منحرف ﴾

عدد و جنس و ترتیب حروفده متفق او لو ب یالکز حرکات
وسکناتده مختلف او لان لفظلرک جعنہ دینلور شکیم کافک
کسریله چامور معناسنه او لان (کل) لفظیله کافک ضمیله
چیچک معناسنه او لان (کل) لفظلرینک بر قره ده ذکر
و جمعی کبی .

﴿ جناس لاحق ﴾

عدد و ترتیب حروف و حرکات و سکناته متفق او لور یا لکز
بر حرفه نوع حرو فده تخالف ایدن لفظلر ک جعنه دیرلر که
اول حرف بعض کره اولده واقع او لور (دور جور) لفظلری
کبی وبعضاً اورته ده واقع او لور (طلب طرب) لفظلری کبی
و بعض کره دخی آخرده واقع او لور (مکتوب مکتوم)
لفظلری کبی .

﴿ جناس قلبی ﴾

عدد و نوع حروف و حرکات و سکناته متفق او لور یا لکز
ترتیب حرو فده تخالف ایدن لفظلر ک عکس و جعنه دنیلور که ایکی
قیمتر قلب تام قلب ناقص .

﴿ قلب تام ﴾

لفظ معکوسده معنی بولنق شرطیله بر کله نک جمیع حرفهایی
عکس و قلب ایتمکدر تکیم (شباء) لفظندن آتش و (اقبال)
لفظندن لا بقا کبی فقط صورت مذکوره ده بعض لفظلر ک
عکسی ینه عینی او لور (در دوداماد) لفظلری کبی .

﴿ قلب ناقص ﴾

بر کله نک بعض حرفهایی عکس و قلب ایتمکدر تکیم (امل)
لفظندن الم (ونبات) لفظندن بنات کبی .

﴿ صنعت اقتباس ﴾

قرآن کریم و یا خود احادیث شریفه دن بر قره الوب بلا تنبیه
عباره ده درج و ذکر اینکه دنیلور .

﴿ بیت ۵ ﴾

صانه ای خواجه که سندن زر و سیم استرل
یوم لا ینفع ده قلب سلیم استرل

شکیم مصraig ٹانپدہ واقع اولان یوم لا ینفع ققره سی قرآن
کریمدن اخذ و اقتباس قلمش او لدیغندن بیت مذکور اقتباس
صنعتی مشتملدر .

﴿ صنعت تضمین ﴾

دیگرک نثر و یا اشعارندن بر قره و مصraig الوب تنبیه و تصریح
ایدرک کلامده ذکر و ایراد ایله کدر مثال (کار او لده کشی عاقبت
اندیش کرک) مصraig عنک مفادی او زره برایشه مباشرت
او لغزدن اوی دائماً اوی ایشک نتیجه و عاقبتی در پیش مطالعه
اینک لازمه دندر کبی .

﴿ صنعت تلمیح ﴾

خوای کلامده بر قصه و یا خود بر مثله رمز واشارت اینکه
دیرلر .

سه بیت :-

نور فخر عالمه ایله توجه دائم
ماه قلبک ایده انکشت عنایت ایکی شق

نتکیم بیت مذکور ک مصراع ثانیسیند شق قرمهجزو باهره سنه
رمز واشارت قلنچ او لدیغندن بیت مزبور تلمیح صنعتی
متضمن بولنثدر .

﴿صنعت عقد و حل﴾

صنعت عقد دیگر ک نثرینی نظم و صنعت حل دیگر ک نظمی
نثر ایمکه دینلور .

﴿صنعت سیجع﴾

ایکی و یا خود فقرات کثیره نک آخر لرنده بولنان حرف لر ک اتحاد
و اتفاقه دینلور که فصل ثالثه بر تفصیل ذکر و بیان اولندی .

﴿محسنات معنویه﴾

معانی متصوریه دائر بر طاقم صنایع بدیعیه دن عبارت در که
لسان ترکیده متعارف او لبک بر وجه آتنی بیان او لنور . تصاد .
تناسب . عکس . مبالغه . ایهام . ارسال مثل .

﴿صنعت تضاد﴾

بر بینه ضد و مخالف اولان ایکی معنایی بر عباره ده جمع

و ایراد اینکدر مثال (فلان ذات هر برشی بیلورم ادعاسنده در
حالبوکه هیچ بر شی بیلز) کبی .

﴿ صنعت تناسب ﴾

بر طاقم امور مناسبه نك عماره ده جمع و آیانه دینلور مثال
(نطق ولسان نوع بنی آدمی حیوانات ساره دن تفریق و افزایش
ایتدیکی مثللو علم و عرفان دخنی امثالی میانه سنده عالی و سرفراز
ایدر) کبی .

﴿ صنعت عکس ﴾

بر عباره نك اركان اصلیه سنندن بعض الفاظی تقديم و تأخیر
ایدرک معنای عکس اینکدر مثال (کبارک کلامی کلامک
کبار یدر) کبی .

﴿ صنعت مبالغه ﴾

بر ماده نك ضعف و قوتی بیان و افاده مقامنده کلامی حد محاله
قدر ابلاغ و ایصال اینکدر که بودخی مقبوله و مردوده
قسملر ینه منقسم او لور (مبالغه مقبوله) عقل و عادتجه ممکن
اوله بیله جک صورتده برشیئک ضعف و قوتی بیان و ادعا
اینکدر .

﴿ مبالغه مردوده ﴾

عقل و عادتجه ممکن او لمیه حق صورتده بر ماده نك ضعف

وقوتنی بیان و ادعا اینکدر که صورت مذکوره بر نوع کذب
دیمک او لدیغندن ادبا عنده مقبول و معتبر دکلدر .

﴿ صنعت ایهام ﴾

قریب و بعيد اوله رق ایکی معنایه دلالت ایدن بر لفظی عباره ده
ذکر واپراد ایدوب بعض قرینه هر ایله معنای بعيدینی مراد
انکدر که بو دخی ایهام قبیح و ایهام حسن قسمه رینه منقسم
اوله رق ایکی نوعدر .

﴿ ایهام قبیح ﴾

ذکر و تصریحی قبیح و مستهجن اولان بر ماده يه کلامده ایما
واشارت اینکه دینلور که بومقوله ایمامی متضمن اولان
نطق و عباره دخی ادبا عنده پک مقبول و معتبر دکلدر .

﴿ ایهام حسن ﴾

ذکر و تصریحی قبیح و مستهجن اولیان بر ماده يه ایما
واشارت اینکدر که بومقوله ایهام محسنهات معنویه دن عدد
اولنور .

-۵- بیت ام-

خاکپای بر رکاب اهداسی ناچیز ایسده
قیله رد قیر آتی ویریا آک با غسله بر قوله

= ٤٧ =

تکیم بیت مذکورده (قیرآت واک و قوله) لفظلر ندن اسب
و فرس مراد او لنشدر

﴿ ارسال مثل ﴾

ملحوظ و مطلوب او لان بر ماده ي تمشيل طريقيله ادا و افاده ايمكدر .

— بیت ۱۰ —

نمله جائت بر جل من جراد
تو سليماني کن اي عالي نهاد

